

У межах створення торговельно-логістичних центрів розвитку транскордонної торгівлі на західному кордоні України доцільно залучити провідні наукові установи, аналітичні центри та громадські організації до розробки техніко-економічних обґрунтувань створення торговельно-логістичних центрів. Важливою є інформаційна підтримка інвестиційних пропозицій у межах створення торговельно-логістичних центрів через розміщення відповідної інформації на інтернет-сторінках органів місцевого самоврядування, консульств, торгово-промислових палат, а також представлення розроблених інвестиційних проектів на щорічному економічному форумі «Польща–Україна». До пошуку підприємств, які представлятимуть свою продукцію, послуги в торговельно-логістичних центрах, варто залучити торговельно-промислові палати. При торговельно-логістичних центрах доцільно створити транскордонні біржі праці, робота яких зорієнтована на узгодження інтересів роботодавців та працівників з відмінних правових систем (української та європейської), кадрову комплектацію інфраструктурних відділів торговельно-логістичного центру, зменшення безробіття в прикордонних регіонах.

#### *Список використаної літератури*

1. Lawrence R. The Global Enabling Trade Report / R. Lawrence, M. Hanouz, S. Doherty, J. Moavenzadeh. – Geneva, 2010. – P. 9.
2. Ruch graniczny oraz przepływ towarów i usług na granicy polsko-ukraińskiej w III kwartale 2011 roku: GUS. – Rzeszow, 2011. –141 s.
3. Бабина В. А. Некоторые аспекты оценки и повышения социально-экономической эффективности приграничной торговли территории / Т. И. Елисеева, В. А. Бабина // Вестник Тихоокеанского государственного экономического университета. – 2011. – №1(57). – С. 36–49.
4. Бабина В. А. Перспективная оценка развития приграничной торговли субъекта федерации (на примере Амурской области) / В. А. Бабина // Власть и управление на Востоке России. – 2010. – № 2 (51). – С. 26–36.
5. Засадко В. Щодо інструментів створення торговельно-логістичних центрів розвитку транскордонної торгівлі. Аналітична записка / В. Засадко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lv.niss.gov.ua>.
6. Ісакова Н. Б. Внесок транскордонного співробітництва домогосподарств у зростання новостворених малих підприємств Західній Україні / Н. Б. Ісакова, В. Ю. Грига та ін. // Регіональна економіка. – 2007. – № 4. – С. 41–52.
7. Проблеми розвитку транскордонного співробітництва України в умовах розширеного ЄС : монографія / за ред. Н. Мікули, В. Борщевського, Т. Васильціва. – Л. : Ліга Прес, 2009. - 436 с.
8. Сыроежкин К. Л. Казахстан – Китай: от приграничной торговли к стратегическому партнерству. Кн. 1. – Алматы : КИСИ при Президенте РК, 2010. – 384 с.
9. Холцлер Т. Восточная пористость: антропология трансграничной торговли и контактов на российском Дальнем Востоке / Т. Холцлер // Ойкумена. Регионоведческие исследования. – 2009. – № 3 (10). – С. 102–111.

Статтю подано до редколегії  
12.07.2012 р.

УДК 339

**О. А. Лугова** – старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки;  
**Д. М. Гуменюк** – магістр Волинського національного університету імені Лесі Українки

### **Транскордонні кластери як форми активізації міжрегіонального співробітництва**

*Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин ВНУ ім. Лесі Українки*

У статті висвітлено сутність транскордонного кластера. Розглянуто засади, на яких визначається місце транскордонного кластера в міжнародних економічних відносинах. Досліджено зарубіжний досвід формування транскордонних кластерів. Найбільшу увагу зосереджено на розгляді європейських кластерних ініціатив у

Нідерландах, Німеччині, Швейцарії. Проаналізовано перші кроки України в напрямі розвитку транскордонних ініціатив в умовах потреби піднесення рівня її соціально-економічного розвитку з огляду на стратегічний курс на європейську інтеграцію.

**Ключові слова:** кластер, транскордонне співробітництво, транскордонний кластер, кластерна ініціатива, співробітництво, інновації, міжрегіональне співробітництво.

**Лугова О. А., Гумениук Д. М. Трансграничные кластеры как форма активизации межрегионального сотрудничества и интеграционных процессов.** В статье освещена сущность трансграничного кластера. Рассмотрены принципы, согласно которых определяется место трансграничного кластера в международных экономических отношениях. Исследован зарубежный опыт формирования трансграничных кластеров. Наибольшее внимание сосредоточено на рассмотрении европейских кластерных инициатив в Нидерландах, Германии, Швейцарии. Проанализированы первые шаги Украины в направлении развития трансграничных инициатив в условиях необходимости повышения уровня её социально-экономического развития с учётом стратегического курса на европейскую интеграцию.

**Ключевые слова:** кластер, трансграничное сотрудничество, трансграничный кластер, кластерная инициатива, сотрудничество, инновации, межрегиональное сотрудничество.

**Lugova O. A., Gumeniuk D. M. Trans-border Clusters as a Form of Regional Cooperation and Integration Processes Intensification.** The article highlights the essence of trans-border cluster. The principles on which trans-border clusters placed in international economic relations are considered. The foreign experience of trans-border clusters formation is studied. Most attention is focused on the European cluster initiatives in the Netherlands, Germany and Switzerland. The first steps of Ukraine towards the development of trans-border initiatives in the conditions of increasing the level of socio-economic development requirement taking into consideration the strategic course towards European integration are investigated.

**Key words:** cluster, trans-border cooperation, trans-border cluster, cluster initiative, cooperation, innovation, interregional cooperation.

**Постановка наукової проблеми та її значення.** Необхідність підвищення економічної ефективності регіональних господарств ставить перед суб'єктами економічної діяльності нові завдання, насамперед пов'язані з вибором якісної моделі регіональної економіки, що дає змогу максимально використовувати наявний потенціал. Ці зміни спонукають до створення інтеграційних об'єднань на територіально-галузевому рівні – формування та розвитку кластерів. Найхарактернішою рисою їх функціонування є забезпечення високої конкурентоспроможності на світовому ринку. Кластери – приклад швидкого економічного зростання регіонів через використання інновацій, наукових технологій, залучення інвестицій, взаємодію між владою, бізнесом, інституціями й довіру між учасниками об'єднання. Територіальна близькість суб'єктів інноваційної діяльності сприяє утворенню, прийняттю та використанню знань, а також формуванню ефективної інноваційної системи. Важливим напрямом реалізації державної регіональної політики є розробка й упровадження інноваційних інструментів щодо зміцнення конкурентоспроможності прикордонних регіонів. Ефективним засобом активізації співробітництва виступають транскордонні кластери. Такий підхід, що спрямований на підвищення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу прикордонних територій, на об'єднання зусиль для розв'язання спільних проблем по обидва боки кордону, необхідний для розвитку регіонів України та підвищення їх конкурентоспроможності.

**Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми.** У вітчизняній науковій літературі висвітлення проблеми формування та функціонування кластерів знайшло своє відображення в працях М. Войнаренка, Н. Внукової, Р. Горблюка, О. Длугопольського, К. Дудкіної, Р. Кризької, С. Кримського, Д. Лук'яненка, С. Мочерного, В. Новицького, Ю. Павленка, О. Плотнікова, А. Поручника, В. Савченка, С. Соколенка, М. Тимчука, В. Федоренка, О. Шниркова та ін. Сутність транскордонних кластерів розглядали І. Бураковський, В. Геєць, В. Демченко, Н. Мікула, Ю. Пахомов. Проте питання особливостей створення й розвитку транскордонних кластерів певною мірою залишилося поза увагою вчених, тому потребує поглибленого дослідження.

**Мета** дослідження – теоретичне обґрунтування сутності транскордонних кластерів, а також вивчення зарубіжного та вітчизняного досвіду їх формування.

Для досягнення мети сформульовано такі **завдання**:

- дати визначення транскордонного кластера;
- охарактеризувати особливості транскордонних кластерів;

- проаналізувати зарубіжний досвід формування транскордонних кластерів;
- дослідити процеси формування транскордонних кластерів на території України.

**Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.** Транскордонні кластери охоплюють суміжні прикордонні території сусідніх держав, до складу яких входять інституції, розміщені по обидва боки кордону. Тому їх можна визначити як групи незалежних компаній та асоційованих інституцій, які географічно зосереджені в транскордонному регіоні; співпрацюють і конкурують; спеціалізуються в різних галузях, проте пов'язані спільними технологіями та навичками й взаємодоповнюють одна одну, об'єднуються для реалізації спільних проектів чи виготовлення спільних продуктів, що, у підсумку, дає можливість отримання синергічних і мережевих ефектів, дифузії знань та навиків [4, 130].

Реалізація кластерного підходу в рамках прикордонного співробітництва створює більший потенціал економічного росту прикордонних областей задля розширення міжнародних економічних відносин. Особливістю транскордонних об'єднань є те, що їхні учасники розміщені в різних податкових, митних, законодавчих середовищах сусідніх країн, однак можуть мати спільні підприємства та організації, користуватися спільною інфраструктурою й функціонують, насамперед, на транскордонних ринках [5, 228].

Місце транскордонного кластера в міжнародних економічних відносинах визначається на засадах стратегії інноваційного розвитку; загального високопрофесійного трудового потенціалу; прискореного обміну інформацією, знаннями, ноу-хау; оптимального використання внутрішніх і зовнішніх інвестицій; інтеграції економічної й соціальної політики заради сприятливого ділового клімату для підприємництва та піднесення добробуту; зміщення акцентів від централізованої до регіональної чи локальної економіки [1, 30].

Зростаюча кількість досліджень у всьому світі показує, що географічна близькість відповідних економічних видів діяльності дає можливість для більш високого рівня продуктивності й інновацій. Транскордонні кластери поширені в багатьох країнах і галузях промисловості.

Найбільш відомий транскордонний біофармацевтичний кластер «Біодолина» утворено в 1996 р. в долині річки Верхній Рейн. Він охоплює французький регіон Альзас, кантони північно-західної Швейцарії та німецьку землю Баден-Вюртемберг. У ньому зосередилися відомі наукові установи (чотири університети, численні дослідницькі центри), штаб-квартири таких світових фармацевтичних гігантів, як Новартіс, Рош, Сіба, філії великих фармацевтичних підприємств («Джонсон і Джонсон», «Файзер», «Санofi-Авентис»), висококваліфіковані людські ресурси та логістичні центри [10]. Приблизно 250 тис. осіб (або 10 % від загального населення цього регіону) зайняті в біофармацевтичній галузі, до складу якої традиційно відносять вищезгадані установи та організації, а також численні підприємства, що безпосередньо займаються науково-дослідницькою роботою й здійснюють технологічні розробки. Крім цього, важливу роль у виникненні Біодолини відіграла політична підтримка з боку місцевих і регіональних органів влади [7].

Поява Біодолини відзначається унікальним поєднанням факторів спонтанності та підходів цільового планування. З одного боку, злиття двох фармацевтичних підприємств («Сіба-Гейджі» та «Сандоз») у гігант «Новартіс» призвело до скорочення трьох тисяч висококваліфікованих працівників, які виявили бажання зайнятися підприємницькою діяльністю. Це злиття значною мірою й стало тим поштовхом, який сприяв виникненню кластера. З іншого боку, програма транскордонного співробітництва ЄС INTERREG II забезпечила значну частку фінансування (близько 40 % від загального бюджету у 2,2 млн євро) видатків, пов'язаних зі створенням Біодолини в період із 1997 по 2001 рр. [9]. Решту фінансових ресурсів надали дев'ять місцевих і регіональних партнерів, що представляли як державні, так і недержавні структури. Крім цього, реалізація програми INTERREG II забезпечила створення нових підприємств малого й середнього бізнесу в регіоні. Із 2002 по 2005 рр. у рамках програми INTERREG III Біодолина отримала додаткове фінансування в розмірі 2,4 млн євро, 36 % від якого надав ЄС, а решту забезпечили інші партнери. Метою програми INTERREG III була підтримка діяльності біофармацевтичного кластера та підвищення рівня обізнаності з Біодолиною в Європі й світі. Біодолина й надалі продовжує користуватися коштами ЄС, зокрема в рамках програми INTERREG IV [7].

До інших великих транскордонних об'єднань належать «Гвенте», що охоплює прикордонні регіони Нідерландів та Німеччини й включає регіональні кластери в напрямах технологій штучних

матеріалів, біомедицини та переробки металів; «Долина Доммель» на бельгійсько-нідерландському кордоні, котре складається з регіональних кластерів сусідніх країн, учасниками яких є високотехнологічні підприємства й наукові організації; транскордонний кластер скла, розмішений в австрійському регіоні Верхня Австрія, у німецькій Баварії та в чеській Богемії; транскордонний кластер текстилю в регіоні Нижня Австрія й чеському – Богемія [6, 301].

Теорія кластерів прямо стосується й України, особливо враховуючи те, що її стратегічний курс на європейську інтеграцію та поглиблення партнерства з ЄС обумовлюють необхідність інтенсифікації транскордонного співробітництва західних прикордонних областей.

Процеси формування транскордонних кластерів на території України розпочались із західного регіону. Так, у Закарпатській області на меті – створення транскордонного логістичного кластера (затверджена Програма створення транскордонних транспортно-логістичних центрів як структурних ланок інноваційних кластерів на території Закарпатської області на 2009–2011 рр. розпорядженням голови державної адміністрації від 22.04.09 №175); в українсько-польському транскордонному регіоні формуються транскордонний туристично-рекреаційний кластер (відповідні проекти подаються на дофінансування за Програмою добросусідства «Польща–Білорусь–Україна» на 2007–2013 рр.) Окрім того, почав функціонувати Люблінський екоенергетичний кластер як транскордонний через залучення учасника з української сторони, а саме Центру впровадження альтернативних та відновлювальних джерел енергії. До названого кластера входить також холдингова структура, яка має підрозділ на українській стороні – СП «Тзов КомЕкоЛьвів». Можна очікувати подальший розвиток цього транскордонного кластера у сфері екоенергетики у зв'язку з актуальністю проблеми енергозбереження та використання відновних ресурсів і вторинної переробки відходів з огляду на пріоритети фінансової підтримки ЄС [3].

Завдяки фінансовій підтримці Європейського Союзу й спеціальній програмі підтримки Східної Польщі, у Підкарпатському воєводстві формується транскордонний кластер здоров'я та туризму «Оздоровниці – перлини Східної Польщі», до складу якого увійдуть, з українського боку, Трускавець, а також курортні зони Словаччини й Литви [2, 184].

У Львівській області опрацьовується питання створення транскордонного туристичного кластера, відповідно до «Спільної стратегії розвитку українсько-польського транскордонного регіону (Волинська, Львівська, Закарпатська області та Люблінське й Підкарпатське воєводства) на період до 2015 р.», яка визначає туристично-рекреаційну діяльність як один з основних пріоритетів його розвитку. У Чернівецькій області розглядається можливість утворення туристичного транскордонного кластера на основі мережі регіонів – переможців всеукраїнського конкурсу «Сім чудес України» [8, 64].

Транскордонні регіони як одні з найменш розвинутих в Україні мають особливі можливості для міждержавного співробітництва та їхнього економічного зростання. Успішний розвиток транскордонних об'єднань можливий на основі виробництва ними інноваційних продуктів і послуг, конкурентоспроможних на ринку. Наявність кордону створює додаткові бар'єри для формування й функціонування транскордонних кластерів. Необхідною умовою для їх створення є налагодження контактів та взаємної довіри між потенційними учасниками кластерів, активізація співпраці між представниками ділових кіл й органами влади суміжних регіонів, забезпечення фінансової підтримки в рамках відповідних регіональних, національних і європейських програм.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Отже, транскордонні кластери створюють додатковий потенціал росту прикордонних територій, що часто пов'язаний з інноваційним складником. Зарубіжний досвід показує, що формування транскордонних кластерів дає змогу залучити інвестиції та вивести бізнес на якісно новий рівень. В Україні такі об'єднання лише починають набирати популярності, більшість існує лише в проектах. Безумовно, з огляду на європейський вектор інтеграції, транскордонні кластери мають великі перспективи на Західній Україні. В умовах низького рівня розвитку ринкової інфраструктури для формування транскордонних кластерів в Україні важливим є створення спеціалізованих інститутів, здатних ефективно й професійно координувати процеси їх розвитку. Доцільним є подальше вивчення функціонування транскордонних кластерів і за кордоном, і в Україні задля виявлення тенденцій та напрямів розвитку цих структур.

#### *Список використаної літератури*

1. Демченко В. В. Особливості формування транскордонних кластерів / В. В. Демченко // Регіон. економіка. – 2010. – №3. – С. 179–186.

2. Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Л. : [б. в.], 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ucluster.org/sokolenko/2008/06/posyleniya-konkurentozdatnosti-ekonomiki-ukrajini-na-osnovi-klasteriv/>.
3. Мікула Н. А. Стан та перспективи розвитку транскордонних кластерів в Україні / Н. А. Мікула [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/Geopolityka/2010\\_2/PDF/Mikula.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Geopolityka/2010_2/PDF/Mikula.pdf).
4. Мікула Н. А. Стратегія формування та підтримки розвитку транскордонних кластерів / Н. А. Мікула // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів : зб. наук. пр. Вип. 3 (71) / НАН України. Ін-т регіон. дослідж. ; редкол. : відп. ред. Є. І. Бойко. – Л., 2008. – С. 129–141.
5. Мікула Н. А. Транскордонні кластери / Н. А. Мікула, О. І. Пастернак // Регіон. економіка. – 2009. – № 2. – С. 228–229.
6. Мінрегіонбуд розробив Концепцію Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=241311794&cat\\_id=35884](http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=241311794&cat_id=35884).
7. Посібник з кластерного розвитку. В рамках проекту ЄС «Послуги підтримки МСП в пріоритетних регіонах». EuropeAid / 121495/C/SV/UA. GFA Consulting Group [Електронний ресурс] / Державний комітет України з регуляторної політики та підприємництва (ДКРП). – К., 2006. – 38 с. – Режим доступу : <http://economy.mk.gov.ua/download/books/ClusterHandbookUkr.pdf>.
8. Соколенко С. І. Проблеми і перспективи посилення конкурентоздатності економіки України на основі кластерів [Електронний ресурс] / С. І. Соколенко // Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Л., 2008. – Режим доступу : <http://ucluster.org/sokolenko/2008/06/posyleniya-konkurentozdatnosti-ekonomiki-ukrajini-na-osnovi-klasteriv/>.
9. Транскордонне співробітництво та розвиток транскордонних кластерів / за ред. В. С. Куйбіди, А. Ф. Ткачука, В. В. Толкованова. – К. : Крамар, 2009. – 242 с.

Статтю подано до редколегії  
12.07.2012 р.

УДК 339.9: [338.2:502]

**В. В. Олейник** – аспірант Волинського національного університету імені Лесі Українки

## Транскордонне управління природними ресурсами

*Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин ВНУ ім. Лесі Українки*

У статті досліджено транскордонні природні ресурси, що розміщені на прикордонних територіях, їх види та основні риси транскордонних ресурсів, а також фактори, які впливають на транскордонне управління природними ресурсами.

**Ключові слова:** транскордонний природний ресурс, транскордонні води, транскордонна екосистема, транскордонні родовища корисних копалин, транскордонне управління природними ресурсами.

**Олейник В. В. Трансграничное управление природными ресурсами.** В статье исследуются трансграничные природные ресурсы, расположенные на приграничных территориях, их виды и основные черты трансграничных ресурсов, а также факторы, влияющие на трансграничное управление природными ресурсами.

**Ключевые слова:** трансграничный природный ресурс, трансграничные воды, трансграничная экосистема, трансграничные месторождения полезных ископаемых, трансграничное управление природными ресурсами.

**Oleinyk V. V. Cross-border Natural Resource Management.** Cross-border natural resources, which are located in the border areas, their types and main features of cross-border resources, and factors, which affects on cross-border natural resource management are studied in the paper.

**Key words:** cross-border natural resource, cross-border water, cross-border ecosystem, cross-border deposits of mineral resources, cross-border natural resourcesmanagement.